

A két világháború közötti Magyarországról.

Szerkesztette: Lackó Miklós. Bp. 1984.

Kossuth Kk. 505 l.

Kerek évtizede lassan, hogy kézbe vehettük a két világháború közötti korszak szintézisigényű feldolgozását, a *Magyarország története* 8. kötetét. Az 1976-ban megjelent munka, s főként annak kritikai fogadtatása, világosan jelezték, hogy történelmünk 1918–1945 közötti szakaszában sok még a nyitott, a tisztázandó, a higgadt és körültekintő elemzést, távlatos értelmezést igénylő kérdés. Történetírásunk következetességét dicsérik, hogy fokozott energia-ráfordítással fordította figyelmét a kérdésre, s ennek köszönhetően az elmúlt nyolc-tíz évből szép számmal sorolhatunk elő dolgozatot, tanulmányt, monográfiát, amelyek egyenként és összességükben is tanúsítják az elmélyült szaktudósi munka eredményességét. Legfrissebben azt a tanulmánygyűjteményt iktathatjuk közéjük, amely *A két világháború közötti Magyarországról* címmel az MTA Történettudományi Intézetében készült és az újabb szaktudományos kutatások eredményeiből ad válogatást. A kötet szerkesztője, Lackó Miklós, négy átfogó témakör szerint csoportosította az anyagot, ám e témakörök – gazdaság, társadalom; nemzetközi kérdések; politikátörténet; ideológia és szellemi élet – lazán értendők, hiszen – mint azt előszavában maga a szerkesztő hangsúlyozza – „a tanulmányok jó része egyszerre szól nemzetközi helyzetről, társadalomról, politikáról, ideológiáról.”

A tizenkét írás közül néhány már korábban nyilvánosság elé került valamely folyóiratban, akad olyan, amelyik évfordulós megemlékezésre készült, van, amely szerzőjének már korábról ismert nézeteit fogja egybe, illetve fejleszti tovább, s van, amely teljesen új kérdéskört érint. Mindet jellemzi viszont, hogy a szóban forgó időszak egy-egy jól körülhatárolt rész-kérdéséről szólnak, mégpedig követendő kutatói alapossággal. Ugyanakkor közös jellemzőjük, hogy a választott kisebb vagy nagyobb rész-kérdést lehetőleg átfogó módon, a korszak egészét figyelembe véve tárgyalják. Ehhez kitűnően „megadja az alaphangot” a kötet nyitó tanulmánya. Ránki György ugyanis a nemzetközi gazdaság és politika összefüggésrendszerében taglalja a Duna-völgyi kis országok 1919–1945 közötti helyzetét, rámutatva a Trianon után kialakult európai erőviszonyok ellentmondásaira, illetve az okokra, amelyek szükségszerűen juttatták Közép és Kelet-Európa

kis államait már a huszas évekkel kezdődően egyre szűkebb „mozgástérbe”, majd a harmincas évek második felére „a német hatalmi szférába ívelő kényszerpályára”. Nos, éppenséggel a „kényszerpályás” Duna-völgyi helyzet-értelmezésben válik igazán érthetővé az a problematika, amelyről Hajdu Tibor, illetve B. Bernát István írásai szólnak. Előbbi a Horthy-korszak értelmiségi „túltermelését” és annak társadalmi hatásait vizsgálja nemzetközi összehasonlításban, utóbbi a Bartha Miklós Társaság létrejöttének előzményeit tárja fel, különös tekintettel a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületére (SZEFE), s annak folyóiratára, az *Uj Életre*. Gazdag forrásanyag és adatfeltáró jelleg teszik érdekfeszítővé Ormos Mária és L. Nagy Zsuzsa tanulmányait. Ormos Bethlen István miniszterelnök koncepcióját elemzi az olasz–magyar szövetségről (1927–1931), L. Nagy Zsuzsa a korszak liberális ellenzékéről rajzol átfogó képet.

A szűkebben vett irodalomtudomány, még helyesebben az irodalomtörténetírás szemszögéből a kötet több írása is magára vonja a figyelmet. A már fentebb szóba került B. Bernát István, de még inkább Pintér István tanulmánya (*A Márciusi Front története*) ismételten eszünkbe juttatja, hogy a meglehetősen sok áttekintés, résztanulmány, sőt, az írói kismonográfiák ellenére sincs a népi írókról olyan értékelő munka, mely következetesen tisztán irodalomesztétikai, műnem- és műfajtörténeti szempontból tenné mérlegre irodalmi munkásságukat. Pedig így bizonyára a mozgalmi-politikai szereplésük is differenciáltabb megvilágítást nyerhetne.

Ugyancsak nem mai keletű mulasztása irodalomtörténetírásunknak, hogy késlekedik azon folyóiratok – mint a Nyugat, a Napkelet, a Magyar Szemle és társaik – monografikus feldolgozásával, amelyek jelleget adtak korszakuknak és színessé tették szellemi arculatát. Már csak ezért is fokozott érdeklődéssel olvassuk a gyűjtemény egyik írását; melynek szerzője éppen az említett három folyóiratról szó továbbgondolásra ösztönző eszmefuttatásokat. Igaz, a tanulmány már témaválasztásával irodalmi-irodalomtörténeti érdeklődésű: Szekfű Gyula és kortársai viszonyát tekinti át nem annyira az aprólékoságig menő teljesség igényével, mint inkább a lényeges csomópontok előtérbe helyezésével. Szekfűt már a századelőn ott kell látnunk a tudományos megújulásért munkálkodó ifjú tudósok sorában. Első nagy vihart kavart művét, *A száműzött Rákóczi-t* nem mulasztotta el

méltatni a még szintén pályája kezdetén levő Horváth János, a későbbi barát és szellemi fegyvertárs. (Vö. It. 1914./139. p.)

Kettejük kapcsolata, a Napkeletnél betöltött szerepük és súlyuk többször említődik a tanulmányban. Szekfű viszonya a szellemtörténeti iskolához és irányzathoz, nyitottsága a népi írók falukutató szociográfizálása felé, tudatos antifaszizmusa: nem csupán az ő életművének döntő

fontosságú kérdései, gócpontjai ezek a kor irodalmi életének, irodalomtudományos gondolkodásának is.

Az árnyalt Szekfű-portré, egyáltalán az egész tanulmánygyűjtemény az irodalomtörténeti szakmának címzett kihívás: hasonló erudícióval rajzolni meg a korszak irodalmi arculatát is.

Erdélyi K. Mihály